

alföld

ORAVECZ IMRE
PALASOVSKY ÖDÖN
PÁSKÁNDI GÉZA
TANDORI DEZSŐ VERSEI

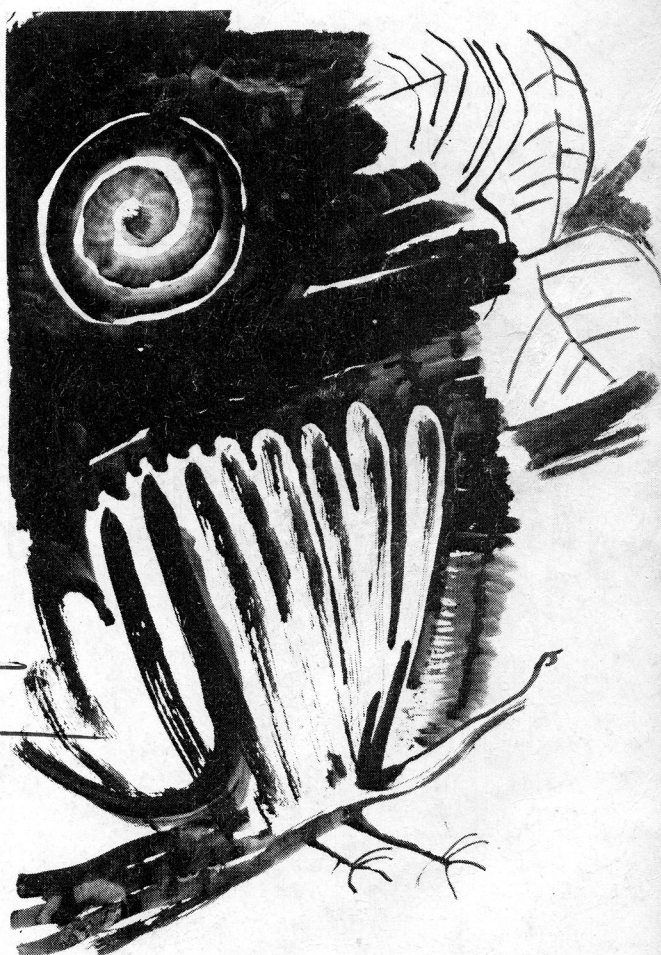
CSURKA ISTVÁN
LÁSZLÓFFY CSABA
ELBESZÉLÉSEI

VITA
A NEMZETISÉGI KÉRDÉSRŐL

54-59 BESZÉLGETÉS
VARGYAS LA JOSSAL

FOGARASSY LÁSZLÓ
POZSONY

NEMZETISÉGI ÖSSZETÉTELE

alföld

HARMINCHARMADIK ÉVFOLYAM 1982. AUGUSZTUS

<i>Páskándi Géza</i> verse: In effigie	3
<i>Oraveczi Imre</i> versei: Ahogy Sziliomomo imádkozott a Teremtőhöz, mikor Palaomauki elhagyta, A tűzrakás szépsége, Sziliomomo beszéde Pavatihoz	4
<i>Csurka István</i> : Hullámtörés (elbeszélés)	7
<i>Tandori Dezső</i> verse: Itt nyugszik T. D., 1982	18
<i>Tábor Ádám</i> versei: Atra, Az ötödik lovas a félelem	20
<i>Lezsák Sándor</i> versei: A Skizoid Viharlámpa tünetei, Macskasnapszer	23
<i>Lászlóffy Csaba</i> : Döntő epizód (elbeszélés)	25
<i>Palasovszky Ödön</i> hátrahagyott versei: A nyár nyomain, Fények tisztásain, Ki ölti össze?, A dél, A megcsalt reggelek, A levendula-rétek illenek hozzád	38

Fórum

Demográfia, etnikum, politika (<i>Diószegi István, Fügedi Erik, Hanak Péter, Kosáry Domokos, Ormos Mária és Szakály Ferenc</i> tv-beszélgetése a nemzetiségi kérdéstről)	41
Népművészet és nemzeti tudat (<i>Varga Lajos Márton</i> beszélgetése <i>Vargyas Lajossal</i>)	54
<i>Fogarassy László</i> : Pozsony város nemzetiségi összetétele (A nép- számlálási adatok és a választási eredmények tükrében 1910- 1970)	59
<i>Zika Klára</i> : Moldvai csángó népművészet (Gondolatok egy könyv ürrégén)	74

Kritika

<i>Fülöp László</i> : Vas István: Mért vijjog a saskeselyű?	80
<i>Laczkó András</i> : Bárdos Pál: A második évtized	83
<i>Olasz Sándor</i> : Bajor Andor: Hézagpótlások	85
<i>D. Rácz István</i> : Laczkó Pál: Szalmakomisszár	87
<i>Botlik József</i> : Fónod Zoltán: Vallató idő	88

nem volt. Másodszor az a program, amit ekkor tud prezentálni a magyar liberális és demokrata baloldal, anakronisztikussá vált, tekintettel arra, hogy egy, a nemzeti porondról lesepert birodalmi felfogáshoz kötődik a föderatív belső megoldással, Magyarország integritásához, amely szemben áll azzal az elvvel, amellyel hivatalosan most már a lapot egyáltalán osztogatják. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy pontosan azt az érvet, tehát az etnikai elvet, már nem tartják be, azt a vesztes Magyarországnak nem sikerült megjátszani. Nem tudja, mert egy más koncepcióból indult ki.

SZAKÁLY FERENC:

Mondandónk végére értünk, természetesen anélkül, hogy a témának akár csak az alapvonásait is megtárgyalhattuk volna. Azoknak, akik részletekben is érdeklődnek e téma iránt, hadd ajánljam figyelmébe a Gólyavári esték ősszel sugárzására kerülő nyolcrészes adássorozatot, amely ugyanezen témakörben mozog.

Népművészet és nemzeti tudat

VARGA LAJOS MÁRTON BESZÉLGETÉSE VARGYAS LAJOSSAL

– *A folklór alighanem a legdivatosabb nemzetközi kifejezések közé tartozik. Úgy látszik azonban, hogy többen használják, mint ahányan tisztában vannak jelentésével. Nagyon is sokfélét akarnak vele megnevezni. Miről van szó, ha a folklórról beszélünk?*

– A folklór jelentésköre meglehetősen nagy területet ölel fel. Általában azt a hagyományt értjük rajta, ami a nép szellemi életét, tudatát, művészetét tartalmazza. Az átlagember olykor az egész népi kultúrával, máskor a népművészettel, legtöbbször mégis a népköltéssel azonosítja. Közelebbről a népköltészet, népzene, néptánc, népszokás, népi játék, a népi díszítőművészet, hiedelem- és hitvilág tartozik ide. Mindez történetileg alakul, állandóan új és új elemek kerülnek bele, de érdekes, hogy amilyen készséget mutat a hagyomány az új befogadására, legalább olyat mutat a régi megőrzésére is. Ebben különbözik a magaskultúrától, ahol ha egy új korszak új stílusa kialakul, a korábbi érvényessége teljesen megszűnik. A néphagyományban nagyon régi elemek élnek együtt a nagyon újakkal. Hogy csak egy példát mondjak: a zenében, a siratóban ugor kori elemek vannak jelen a mai hagyományban, ugyanakkor az az énekes, aki esetleg siratót énekel, s ezzel lényegében még az ugor korban él, a 19–20. század fordulóján kialakult új stílusú népdalokat is dalolja. De tudhat közben középkoriakat, olyanokat, amelyek a barokk korban kerültek a néphagyományba, vagy akkor alakultak bizonyos hatások alatt. A folklór tehát egy állandóan gazdagodó, különböző idejű és eredetű elemeket egymás mellett fenntartó eleven valami.

– *Bizonyos időkben a folklór, a szellemi hagyomány iránt megnő az érdeklődés. Nálunk mikor mutatkozott ez először?*

– Amit ismerünk, az a 19. század elejére datálható. Sőt valamivel korábbra kell visszamennünk, a Ráth Mátyás által szerkesztett pozsonyi Magyar Hírmondó 1782. januári számához, abban jelent meg ugyanis a magyar népköltészeti gyűjtésre ösztönző első országos felhívás. „Tudva vagyon, minémű nagy szorgalmatos-sággal gyűjtögetik az Anglusok és Francziák, nem tsak az önnön maguk eleiknek

régi verseiket s énekjeiket, hanem a távol lakozó népekeit is. Az olaszoknak hasonló igyekezetek sem kevésbé eszméretes. Hát a Németeket avagy szükség-e előhoznom? holott mindenkinek, valakik ezeknek nevezetesebb könyveiket olvasták, gyakorta észrevehették, minémű nagy betségben legyenek náluk a régi Német históriás, mesés s több afféle énekek. Ki nem tudja, mint kapnak ők a köz népnek szá-jában forogni szokott régi versekenn, melyeknek *Volkslieder* a nevezetek. Ezeket pedig, leginkább attól az időtől fogva kezdték előkeresni s haszonra fordítani, mióta az ő saját nyelveket, s azonn az ékes tudományokat láttatosan gyakorolják.” A felhívás európai példákra hivatkozik. Az angol Percy balladakutatásairól van szó, Rousseau-ról, Goethéről s legkivált Herderről, de érdemes arra is figyelni, hogy a nemzeti nyelv s a régi irodalmi alkotások dicséretével érvel ez a buzdítás, vagyis a nemzeti nyelv kutatását, megújítását, a nemzeti irodalmat és a népköltészetet egymástól elszakíthatatlan egységnek tekinteni. Ettől kezdve töretlen folyamatot látunk kibontakozni Erdélyi Jánostól, Kriza Jánostól kezdve Orbán Balázson, Benedek Eleken át Bartók Béláig, Kodály Zoltánig. Az európai kultúrában egyébként volt egy korábbi hullám is, a 16–17. században. Ennek köszönhetjük, hogy annyi balladát följegyeztek, de sok adatunk van a néptáncra is. Köztük gyakoriak a magyar vonatkozásúak. Innen tudjuk például, hogy Balassi pásztorántcot járt a pozsonyi országgyűlésen. S ugyancsak ezek közt az adatok közt szerepel a híradás arról, hogy a francia királyi udvar valóságos néptáncfesztivált rendezett. Különböző helyekről hozták a táncosokat, s ezzel mulattatták az úri közönséget. A 17. századból származó adatok szerint a mi főuraink se idegenkedtek valami hasonlótól: beöltöztek paraszti ruhába, s néptáncot táncoltak. Nyilván ugyanakkor a népdal is felszínre tört, erről magyar feljegyzések nincsenek, viszont német, francia, angol, dán tömegével akad.

– *Milyen okai lehetnek ennek az érdeklődésnek?*

– A kétféle, írásos és szóhagyományos kultúra szüntelenül hat egymásra. Olykor megesik, hogy a folklórban valami nagyon jelentős új alakul ki, s az figyelmet követel magának. Különbben se volt olyan nagy szakadék a társadalom felső rétegei s a parasztság közt, mint azt állítani szokták. A ballada a 14–15. században alakult ki, de már a 15. század végéről, sőt korábbiakról is vannak adataink arról, hogy felfigyeltek rá, ismerik. Alig valamivel később a ballada megjelent nálunk is, igaz, széphistóriává átalakítva, mint a Kádár Kata vagy a Katonalány. A folklór iránti érdeklődés egyébként sose kötődött egy nemzethez, általánosabbnak, mindig európainak bizonyult, mint most is. Oka lehet aztán ennek az érdeklődésnek az az emberség, ami a népköltészetben megnyilatkozik. A közösségi szellem. Olyan különleges hangja, tartalma, atmoszférája van, ami minden egyéni művészeti alkotástól különbözik. Úgy értem ezt a különbözést, ahogy az egyes korok egyéni műalkotásai is különböznek más korokéitól. A népköltészeti alkotások jellegzetessége, hogy azokat nem egy ember formálja, ezért bizonyos határai vannak, de bizonyos, másban nem érezhető mélységet is észlelhetünk bennük. Az érdeklődés mögött emberi válságot gyanítok. Mikor a magaskultúrában valami túlmegy az általános felfogóképessegen, vagy az egész túlságosan egyénivé válik, talán akkor hat ez a közösségi emberség. De lehet az is, hogy nincs semmiféle válság, csak alul valami olyan jött létre, ami érdekes és emberileg új.

– *Sokan kötik az érdeklődés feltámadását a nemzet erősödő veszélytudatához.*

– A reformkorban ez mindenestre jelen volt és hatott, segítette a népi kultúra megismerését, elfogadtatását és megszerettetését. Igen, de ez az érdeklődés, láthattuk, olyan népeknél is jelentkezett, amelyeknek ilyen veszélytudata nem volt.

Ami pedig a mostani érdeklődést illeti, én nem látok nagy különbséget a korábbiakhoz képest. Akkor is, most is az írásos, intézményes kultúrában élő tömegek fordultak vissza a szóhagyományoshoz Európa-szerte. Ha van különbség, az csak a tömegességben, legalábbis szempontunkból. Az előző századokban vékonyabb volt az írásos, intézményes kultúrát hordozó réteg, most meg szélesebb.

– *Egyre többször találkozom a kérdéssel, mi az, hogy magyar, mit jelent magyarnak lenni. Elsősorban azok kérdezik ezt, akiknek az érdeklődése az utóbbi időben fordult a néphagyományokhoz. A néphagyományok mennyire fejezik ki magyar voltunkat?*

– A folklór közösségi alkotás, a nemzet közösség. Tehát biztos, hogy amit kollektíven hoz létre, az talán még sűrítettebben fejezi ki a közösséget, mint annak egyes alkotói, akik a maguk nevében érzékitik meg a humánumot. Amivel nem azt akarom mondani, hogy Csokonai, Petőfi, Arany, Ady vagy akárki nem volt ugyanolyan magyar, mint a népköltészet, de mint mondom, amit sokan csinálnak együtt, méghozzá ösztönösen – mert a népkultúra alkotásai a variálódás és stílus-kényszer hatása alatt születnek, méghozzá olyan stílus hatása alatt, ami maga is egy hosszú folyamat során alakul ki –, tehát ha valami így, közösségi alkotásként teremődik meg, az szükségképpen teljesebben fejezi ki a közösséget, jelen esetben a nemzetet.

– *A folklór sok tekintetben nemzetközi jellegű. Tartalmak, típusok, epizódok, motívumok vándorolnak ide-oda, vagyis nem mindent belülről fejleszt ki. Ha így áll a helyzet, akkor miben észlelheti egy ember a folklórban nemzeti voltát, a közösséghez tartozását, hogyan ragadhatja meg, hogy mi a magyar? Hiszen tudnia kell, miben különbözik, ha egyezni akar.*

– Szó volt már a balladákról. Tény, hogy balladákat vettünk át, magát a műfajt se mi alakítottuk ki, hanem készen kaptuk a franciáktól. De hogy mit vesszünk át, és hogyan vesszük át, amit átveszünk, milyen mértékben élünk vele, s mit adunk hozzá, az mindig a befogadó közösségtől, mitőlünk függ. Amennyiben megnézzük, hogy mit és hogyan vettünk át mi és mondjuk a szomszéd népek, s hogyan alakították az átvetteket ők és hogyan mi, akkor rendkívül nagy különbségeket találunk. Sőt, ha az egész európai balladaköltészetet vizsgáljuk, akkor a magyarság bizonyos irányú igénye, ízlése, előszeretete akár témák, akár a megfogalmazás módja iránt szembeötlően előütöközik.

– *Konkrétan?*

– Megírtam ezt A magyar népballada és Európa című könyvemben, a különbségeket és egyezéseket ott talán meggyőzően kibontottam. Így azonban nehéz, még azt hihetik, hogy a levegőbe beszélek, következtetéseim túl könnyednek, felületesnek vélhetők. De például a témákat illetően: a magyar balladából a természetfölötti elem szinte teljesen hiányzik. Ugyancsak hiányzik a harc, annak lényeges tartalmi elemként való alkalmazása, különösen a feudális összecsapások, várostromok és magának a harcnak a leírása. A felhasznált témákban megfigyelhető bizonyos hajlandóság a végső ellentétekre. Két ponton bizonyulnak a magyar balladák a legsikerültebbnek: ha megrázó tragédiáról beszélnek, vagy ha komikusról szólnak. Alig van derűs történet, de még ezek is komoly problémákat villantanak fel a kedvező végkifejlet előtt. Tehát sok komoly, sőt komor tanulság, néhány derűs történet és sok gúnyos kacaj – ez a képe a magyar balladának. Igen jellemző sajátja balladáinknak a beszéltetés, a történet előadása drámai párbeszédekkel és monológokkal. A drámai megoldás kedvelésével lehet összefüggésben a strófaismétlő forma kedvelése is. Mindemellett nagyfokú elvontság, stilizálás is jellemző erre a formára, ami bizonyos szinten alul nem engedi észrevenni a rész-

leteket. Érdekes lehet talán, hogy ezek a balladatulajdonságok nagyjából műfaj feletti sajátosságok a magyar folklórban. Népköltészetünk ritkán él a leírással, a jellemzéssel, annál jobban kedveli a párbeszédet. A stílusesszók közül se a hasonlatot, hanem a párhuzamot részesíti előnyben. Érdekes, hogy a néphit még samanisztikus réteget is megőrzött, népköltészetünk mégis profán, világias. Nem annyira a hazaszeretetet foglalkoztatja – a szülőföld fontos neki. Feltűnő, bár ez már nem annyira nemzeti sajátosság, mint inkább az akkori társadalmi viszonyok hatása, hogy másoknál élesebben és gyakrabban fogalmazza meg az ítéletét a társadalmi-gazdasági különbségekről.

– Egy ilyen közösségi, szellemi kultúra, amennyiben kibontakozása nyomon követhető, nyilván mutat olyan állandó vonásokat, amelyekben egy közösség karakterének jellegadó sajátosságai ismerhetők fel. Kodály olyan formaelveket említ a népdal s a népzene felől, mint az ötfokúság s a párhuzamos szerkezet. A tulajdonságokra vonatkozóan pedig azt mondja, hogy a magyar népzene „általában inkább aktív, mint passzív. Inkább az akarat, mint az érzelem kifejezője. A céltalan búsongást, sirva vigadást nem ismeri. Még a székely keservekből is elszánt energia sugárzik. Ritmusa éles, határozott, változatos. Dallama lendületes, szabad mozgású, nem előre elgondolt harmonikus alaphól félenken kibontakozó. Formája: rövid, arányos, világos, átlátszó. Világos a forma, mikor mindig tudjuk, hol tartunk. Egy népdal leszakadt részéről is meg lehet állapítani, hogy eleje, közepe vagy vége az egésznek... Hangszerek dolgában a magyar, úgy látszik, inkább vonzódik a balkabb vonás és felfűvös hangszerekhez, mint a lármás rézfúvókhoz”.

– Az összehasonlító vizsgálatok még nincsenek abban a helyzetben, hogy akármit is határozottan mondhassak. Merész és kockázatos dolog az ilyesmi. Igaz, a kérdés vizsgálatával magam is megpróbálkoztam, megkíséréltem kimutatni a népzeneben, ahol mégis a legtöbb összehasonlító vizsgálati eredmény van, mi is az, ami az időben állandónak, szüntelenül jelenlevőnek tekinthető. Úgy látom, hogy bizonyos törekvés mutatkozik a világos formára. Ez egyre pontosabban nyomon kísérhető az ugor kortól egészen az új stílusig. Ennél többet nem tudok mondani, de azt hiszem, ez nagyon sok, ha akár csak egyetlen ágban, évezredes távolságon át nyomon kísérheti, s jelenlétét bizonyíthatja az ember. A világos formai tagolás kérdésével se juthatunk messzire, mert ebből többre, mint ízlésre, ízléssajátosságra, nem következtethetünk.

– *Mi teszi ennyire nebézzé, hogy konkrétta fogalmazzuk a bagyománnyal, magyarságunkkal való találkozás élményét?*

– A vizsgálatok hiánya, az egyes területek eltérő mélységű ismerete s az, hogy más érezni és más megfogalmazni valamit. Egészen világos különbséget érezhetek én szövegben, dallamban, stílusban, atmoszférában, de ezt nagyon nehéz megragadni és meggyőzően, tárgyilagosan fogalmilag rögzíteni. Főleg ha világszemlélet, életlátás, életérzés sajátosságaként akarom értelmezni ezt az élményt. Már az is nagy dolog, ha meg tudom fogni az egyes népek folklórájának stílusbeli eltéréseit, legalább az általánosság szintjén. Az egyik inkább a tartalomra figyel, a másik a formára. Az egyik jobban vonzódik a tréfáshoz, a másik a tragikus, keserű pillanatokhoz. Amellett még nem is biztos, hogy népi sajátosságra találtunk, mert ez lehet egyszerűen sorshelyzetből fakadó valami is. Egészen biztos, hogy a moldvaiak, gyimesiek bajjal, bánattal teli keservei – akik szinte más lírai dalt alig énekelnek – a sorsukkal is kapcsolatban vannak, mint az is, hogy a 19. század végén a magyar nyelvterület közepén egy derültebb, még a bánattal is felszabadultabban bánó új stílus jött létre. Ez is magyar, az is magyar.

– *Szellemi bagyományunk műveltségünk alapja. Hogy gazdálkodunk vele?*

- Különböző ágakban más és más a helyzet. Legjobban a népzene és a népdal ügye áll - Bartóknak és Kodálynak köszönhetően. A néptánc kutatás is igen jól áll, szerencsére ennek a területnek is akadt kiemelkedő személyisége. Egyenesben vagyunk a balladakérdésben. Nem mondható ez el a népdalszöveg vizsgálatait illetően, de már jobb a helyzet a népmesekutatásban, sok a tennivaló a néphit- és szokáskutatás körül, a népművészetről már nem is szólva. A kérdés körül sokféle szempont ütközik, sok az ellentmondás is. Az a benyomásom, hogy szívós munka csak ott folyik, ahol kiemelkedő személyiség tartja rajta a szemét mindenben. De hát meddig lehet ezt így csinálni? Különösen azt tudva, hogy komoly problémák vannak az oktatás, a tudósképzés körül, így egyszerűen nincs utánpótlás. A feladatok a kutatás intenzitásának növekedésével csak nőnek, nem kevesebb, de több a tennivaló, egyre szélesebb kört kell áttekinteni, már messze nem Európában - sok esetben az egyetemes kultúrában kell gondolkodnunk, és hát az anyag is tízszerese annak, csak a zenéről beszélve, amit annak idején Bartók a magyar népzene összkiadásában közre akart adni. Hiába akarják a Magyar Tudományos Akadémián, hogy többre haladjunk, ha nincs kivel. Ha akad valaki, aki rááll egy-egy területre, akkor van eredmény, egyébként évtizedekig se történik semmi. Talán központi irányítás kellene, ami eddig nem volt, s nincs most se, de ami nélkül az egész sose lesz átfogható és fejleszthető. S ami nélkül nemcsak az olyan elhamarkodott ötletek érvényesülhetnek, mint az, hogy a néptánc kutatást - leválasztva a népzene kutatásról - a közművelődés illetékessége alá helyezik, de mindig itt fognak lecsapódni gazdasági kényszerűségek következményei is. Summázva: ha a néphagyomány tudományos gondozása ennyi problémával küszködik, annak szükségképpen meg kell látszania az átörökítésben is. Persze más kérdés, hogy mit tudunk a hagyományokról, s más kérdés, hogy össze van gyűjtve, java részét közre is adják, és hat mint közösségi művészet. Csak találkozni kell vele minél több embert, hogy megtanulhassák és megtaníthassák. Amin én nem hideg elsajátítást értek, hanem azonosuláson, tetszésen, megragadottságon alapulót. Ahogy egy vers is, ha megszólal bennem, akarva-akaratlan megtanulom és mondogatom, mert olyan szépség és emberség van benne, hogy életem kitéphetetlen része lesz. Ez most elég nagy arányokban folyik. Éppen a fiataloknál tapasztalja az ember, hogy nem is csak a kiadványokból akarják a hagyományt megtanulni, hanem elmennek oda, ahol a maga stílusában él, ahol az azt teremtő életből, környezetből, hangulatból is kapnak valamit. S mert érzik ennek művészi, emberi, nemzeti jelentőségét, a maga teljességében akarják átvenni. Nemcsak, mondjuk, a dallamot, de a stílust is. Az életlátást, szellemiséget. S ha ez a hagyományt teremtő életforma meg is szűnt vagy szűnik, remélem, hogy szellemisége nem. Tehát az a fajta közösségi szellem, ami a parasztságban saját különleges életkörülményei miatt kis közösségekben, egymást látó, figyelő, ellenőrző közösségekben alakult ki. Azt hiszem, hogy ez valamilyen formában a jövő során is ki kell hogy alakuljon. A vágy erre láthatólag megvan az emberekben, éppen ezért azok az alkotások, amelyek közösségből fakadtak, különleges életszükségletet fejeznek ki s elégtének ki, tehát nélkülözhetetlenek. Az biztos, hogy az élet sokat fordul még, alaposan meg fog változni. El kellene ezen tünődnünk, s azon munkálkodni, hogy a közösségi formák jussanak érvényre. A nagyobb közösség mintha jobban alakulna, de még hiányoznak ezek a kisebb, meleg emberi közösségek. Talán ezért is sűrűbbek és szembeötlőbbek az emberi válságok. Világjelenségről van szó, nálunk alighanem azért jelentkezik élesebben a változás, mert a faluközösségek hirtelen bomlottak fel, az emberek váratlanul kerültek egy közösség nélküli világba, ahol nincs figyelő, ellenőrző tekintet, de nincs támogatás se.

– *Mi a véleménye, mennyire van jelen iskolai oktatásunkban a népi hagyomány?*

– Nem a jelenléttel van baj, azt hiszem, hanem a hasznosítással. Arany János nem ok nélkül félt annak idején, amikor a Toldi kötelező olvasmány lett a gimnáziumban. Jól érezte, hogy ami tananyaggá válik, azt a gyerekek nem fogják irodalomnak érezni, s nem fogják élvezni. Kodály célja se a szolmizációs gyakorlat volt, hanem a zenei élmény. Ő azt szerette volna, hogy minden énekóra frissítő zenei élménnyé váljék, s ennek hatására sose szakadjon meg kapcsolatuk a zenei szépséggel. Azért írta „gyakorlatait”, hogy mester vezesse be a gyermekeket a zenébe, s hogy a gyakorlat is zenei élvezetet nyújtson. Most azonban hiába van sok kitűnő tanárunk és néhány kitűnő iskolánk, hiába küldenek ezek százakat a koncerttermekbe, ha tízezrek nem jutnak el oda. Pedig eljuthatnának, ha minden úgy menne, ahogy Kodály elképzelte. Nincs erre se idő, se felkészültség. A bajok okát nem a tanárokból kell keresnünk. A tanárképzés, a tanterv s a tankönyv a hibás. Mit adjon tovább a tanár, ha a képzés során nem kapott semmit? És hogy tartson Kodály-féle órát, ha a tanterv mást ír elő? A tankönyvírók is rájöhetnek már, hogy nevelni nemcsak, sőt olykor nem is elsősorban a racionalitáson át lehet. És egyáltalán nem lehet „tanszövegekkel”, kiagyalt, lelkes versikékkel. Ez persze a zenei hagyomány átörökítésére vonatkozik, de amennyire ismerem, ilyen a helyzet más összefüggésben is. Az „eredeti” iránti érdeklődés, gondolom, az iskolai kötelező előli menekülés jele: iskolán kívül az „eredeti” szépsége, megragadó volta érvényesül – de ez már a szükségletet s a hagyományok erejét, elevenségét is jellemzi.

FOGARASSY LÁSZLÓ

Pozsony város nemzetiségi összetétele

(A NÉPSZÁMLÁLÁSI ADATOK ÉS A VÁLASZTÁSI EREDMÉNYEK TÜKRÉBEN 1910–1970)

Pozsony szabad királyi város lakosságát első ízben 1720-ban írták össze, amikor 4862 adózásra köteles lakost találtak, akik közül 4110 német, 488 magyar és 264 szlovák anyanyelvű volt. A nem adóköteles személyeket nem vették figyelembe, és a fenti létszámba nincsenek beleszámítva Pozsonyváralja (Zuckermannál) mezőváros adózói sem. (A vár területével együtt csak 1850-ben csatolták Pozsonyhoz IV. kerület gyanánt és Terézváros néven.) 1785-ben Pozsonynak 31 710, 1846-ban 37 255, 1850/51-ben – most már Terézvárossal együtt – 42 238 lakosa volt. Az 1890. évi népszámlálás alkalmával Pozsony 52 411 lakosából 31 404 német, 10 433 magyar és 8709 szlovák anyanyelvet vallott, míg 1900-ban már 65 867 lakos élt itt, közülük 33 202 német, 20 102 magyar és 10 715 szlovák anyanyelvű. A németiség tehát megőrizte hegemoniáját egészen a 19. század végéig. Az állandó Duna-híd létrehozása és a gyárak kiépülése változtatta meg Pozsony nemzetiségi arculatát, mivel megkezdődött a környékbeli lakosság beáramlása. 1900-ban a városban csak 267 egyén vallott horvát anyanyelvet, habár Pozsony környékén horvát falvak is voltak és vannak. Egyéb anyanyelvű összesen 1581 volt.¹